

Падалка Лілія Олегівна,

аспірант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОД ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Протидія злочинності була, є і буде залишатись однією із ключових проблем не тільки України, а й всього міжнародного співтовариства. Організована злочинність набула масового, динамічного і транснаціонального характеру. При цьому зростають масштаби злочинної діяльності, удосконалюються вміння та навички злочинців, способи вчинення та приховування злочинів стають все більш інтелектуальними. Зазначене сприяє зростанню рівня економічної злочинності, фінансового шахрайства, злочинів у сфері розкрадання бюджетних коштів та оподаткування.

Пошук нових прийомів, методів і моделей діяльності правоохоронних органів у боротьбі із організованими злочинними групами, міжнародне співробітництво та обмін найкращими світовими практиками у цьому питанні набуває особливої актуальності.

«Поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою» (Intelligence-led Policing (ILP)) є визнаною сучасною моделлю протидії організованій злочинності. Її ефективність підтверджена позитивним досвідом європейських країн.

Intelligence-led Policing заснована на застосуванні методики кримінального аналізу та кримінальної розвідки у діяльності правоохоронних органів.

Натомість, питання інформаційно-аналітичної діяльності правоохоронних органів, кримінального аналізу, кримінальної розвідки, їх поняття, зміст, правова основа, етапи впровадження залишаються дослідженими не в повній мірі і потребують подальшого ретельного вивчення.

Певні наукові розробки у цій сфері були предметом дослідження таких вчених, як С.В. Албул, Д.С. Афонін, А.М. Бабенко, О.М. Бандурка, О.Ю. Бусол, О.В. Власюк, В.С. Гуславський, О.Ф. Доложенков, В.В. Єрофеев, Ю.А. Задорожний, О.М. Заєць, К.Ю. Ісмайлов, О.В. Калиновський, О.Є. Користін, Д.В. Лісніченко, А.В. Махнюк, В.І. Мельник, А.В. Мовчан, В.А. Некрасов, Д.Й. Никифорчук, А.С. Овчинський, Д.О. Пєфтієв, С.В. Пєньков, І.В. Проценко, Б.Г. Розовський, С.В. Сенік, В.Ю. Струков, Д.Ю. Узлов, В.Г. Хахановський, О.Ю. Шостко, А.Ю. Шумілов та ін.

Стосовно визначення кримінального аналізу, підходи науковців у цьому питанні характеризуються своєю спорідненістю. Наприклад, Власюк О.В. вважав кримінальний аналіз специфічним видом інформаційно-аналітичної діяльності, яка полягає в ідентифікації та якомога більш точному визначенні внутрішніх зв'язків між інформаціями (відомостями, даними), що стосуються злочину, і будь-якими іншими даними, отриманими з різних джерел, їх використанням в інтересах ведення оперативно-розшукової та слідчої діяльності, їх аналітичної підтримки [1, с. 82].

На думку Калиновського О.В. доцільною є наступна дефініція терміну «кримінальний аналіз» – мисленнєва діяльність працівників правоохоронних органів (аналітиків), що полягає у перевірці, оцінці та інтерпретації інформації про протиправні, кримінально карані діяння окремих осіб та груп, яка отримана в ході проведення оперативно-розшукової діяльності чи під час досудового розслідування, а також у встановленні суттєвих зв'язків між вищевказаною інформацією з метою їх подальшого використання для визначення тактичних і стратегічних напрямів протидії та запобіганню злочинності [2, с. 301].

Схоже визначення було запропоноване Інтерполом, згідно з яким кримінальний аналіз – це ідентифікація та забезпечення спостереження взаємозв'язків між даними щодо злочинів та іншими відомостями, потенційно пов'язаними зі злочинами, у практичній діяльності поліції та судових органів з метою надання допомоги особами, які приймають рішення щодо протидії злочинності, у подоланні невизначеності, а також забезпечення вчасного відвернення загроз й аналітична підтримка оперативної діяльності [3].

Слід погодитися з твердженням, зазначеним О. Є. Користіним, Д. О. Пефтієвим, А. М. Бабенком, О. М. Зайцем, В. А. Некрасовим та іншими, відповідно до якого сутність кримінального аналізу полягає в ідентифікації та якомога більш точному визначенні внутрішніх зв'язків між інформаціями (відомостями, даними), що стосуються кримінальних правопорушень, і будь-якими іншими даними, які використовуються в інтересах ведення оперативно-розшукової та слідчої діяльності, їх аналітичної підтримки, а також розроблення тактичних та стратегічних заходів із протидії правопорушенням. З методологічної точки зору зазначені науковці визначають кримінальний аналіз як комплекс методів, які використовуються для збирання, оцінки, аналізу та реалізації інформації при розслідуванні кримінальних правопорушень, а також з метою їх використання у розробленні тактичних та стратегічних засад у протидії злочинності [4, с. 7, 8].

З аналізу наведених науковцями підходів вбачається відсутність явних протиріч у підходах до розуміння кримінального аналізу як діяльності та методу протидії кримінальним правопорушенням.

Метою застосування кримінального аналізу при протидії злочинам є: напрацювання нових напрямів у досудовому розслідуванні кримінального провадження; якісне планування окремих слідчих (розшукових) дій; аналітичне супроводження оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування; аналіз стану та ефективності досудового розслідування, оперативно-розшукової та превентивної діяльності у протидії злочинності; оброблення великого обсягу інформації, з відстеженням та пов'язуванням фактів за допомогою спеціальних аналітичних методів; аналіз складної і розгалуженої структури зв'язків об'єктів оперативно-розшукової справи або кримінального провадження; виявлення ризиків, тенденцій майбутнього розвитку злочинності та, у подальшому, запобігання їй; вирішення більш масштабних довгострокових проблем і цілей, для виявлення ключових фігур злочинного світу або синдикатів, прогнозування зростання видів злочинної діяльності та встановлення пріоритетів діяльності правоохоронних органів; аналіз інформації, спрямованої на виявлення тенденцій, закономірностей, прогнозування розвитку за великий період часу [4, с. 8].

Основи методу кримінального аналізу вже застосовуються певними підрозділами Національної поліції, однак ефективність такого застосування потребує подальшого його впровадження та забезпечення відповідного правового підґрунтя.

Результати кримінального аналізу (аналітичні продукти) можуть використовувати: працівники органів державної безпеки з метою підвищення рівня поінформованості та своєчасного попередження кримінальних проявів; працівники правоохоронних органів для підвищення рівня поінформованості про операційну ситуацію та динаміку криміногенних зон; слідчі та оперативні працівники для запобігання та виявлення злочинів та осіб, які проявляють кримінальну активність; керівники для того, щоб приймати обґрунтовані рішення щодо маневрування силами та засобами на території юрисдикції та ефективно оцінювати результати діяльності [5, с. 16].

В Україні Intelligence-led Policing (ILP) не використовується в повній мірі так, як в країнах Європейського Союзу, вона є концепцією, що розвивається.

Однак, позитивним кроком є те, що основи правоохоронної діяльності, керованої аналітикою, на законодавчому рівні вже знайшли своє відображення у прийнятому Верховною Радою України в першому читанні проєкті Закону «Про Бюро економічної безпеки України» (реєстр. № 3087-д від 02.07.2020), яким визначаються мета, принципи, правові та організаційні засади створення та діяльності Бюро економічної безпеки України як правоохоронного органу, на який покладається виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень у сфері економіки та оподаткування, що

створюють загрозу життєво важливим інтересам України, а також запобігання їх вчиненню у майбутньому. Проектом закону визначаються завдання та повноваження Бюро економічної безпеки України, контроль за його діяльністю, правовий статус, обов'язки та відповідальність працівників Бюро економічної безпеки України, основи його співпраці з державними органами, підприємствами, установами та організаціями, компетентними органами інших держав та міжнародними організаціями, юридичними та фізичними особами та закладаються основи правоохоронної діяльності, керованої аналітикою [6].

Підсумовуючи наведене, слід наголосити щодо необхідності подальшого впровадження використання можливостей кримінального аналізу в діяльності правоохоронних органів України, забезпечення неналежного рівня використання можливостей кримінального аналізу та подальшої розбудови відповідної нормативно-правової бази. Поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою, результати кримінального аналізу та кримінальної розвідки мають величезне значення для протидії та боротьби правоохоронців зі злочинами у сфері економіки та оподаткування.

Список використаних джерел

1. Власюк О.В. Роль і місце кримінального аналізу у розкритті та розслідуванні злочинів на державному кордоні України. Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару. Х.: Інститут підготовки юрид. кадрів для СБУ Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2011. Вип. 3. Ч. 1. С. 82–85.
2. Калиновський О.В., Школьніков В.І. Використання методу кримінального аналізу для протидії організованій злочинності. Часопис Київського університету права. 2017. № 1. С. 300–303.
3. Criminal Intelligence Analysis. URL: <https://www.interpol.int/INTERPOLExpertise/Criminal-Intelligence-analysis>.
4. Основи кримінального аналізу: підручник / Бабенко А.М., Заєць О.М., Некрасов В.А., Ісмайлов К.Ю., Пефтієв Д.О. та ін.; за заг. ред. Користіна О.Є., 2019. 296 с.
5. Тактичний кримінальний аналіз: теорія та практика: навчальний посібник/ О.Є. Користін, Н.П. Свиридюк, О.М. Цільмак, О.М. Заєць, К.Ю. Ісмайлов, В.А. Некрасов; МВС України, ДНДІ, ОДУВС. Одеса: РВВ ОДУВС, 2019. 216 с.
6. Гетманцев Д.О., Василевська-Смаглюк О.М., Аллахвердієва І.В. та інші, проєкт Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» (реєстр. № 3087-д від 02.07.2020). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69331.